

tím je, že tato nová badatelská pole byla v recenzované knize využita a zpracována jen částečně, o čemž svědčí už její formální rozčlenění. Nejobsáhlejší první část se totiž věnuje obecnému popisu církevně-politické situace v Československu v letech 1948–89, byť s chvályhodným větším zřetelem k jižním Čechám, pak následuje kratičká část o omezování duchovní služby a liturgie v armádě, nemocnicích a věznicích, a konečně třetí část zpracovávající vlastní téma knihy. O tom je však pojednáno jen na jednašedesáti stranách (29 % textu vyjma příloh). Lze ocenit publikaci většiny příloh – celkem jich je 26 na 92 stranách –, jen mohly být ve vlastní práci využity hojněji, než to udělal autor.

K prvním dvěma částem knihy lze málo podotknout – nepřinášejí totiž mnoho nového a veskrze tradiční je i jejich metodické zpracování. Autor na jednu stranu kompiloval obecné poznatky z literatury, přičemž použil velké části relevantních zdrojů k církevním dějinám sledovaného období (práce Jaroslava Cuhry, Jiřího Hanuše, Václava Vaško ad.), a současně jejich náhled „doplnil“ poctivě provedeným archivním výzkumem působení státních represivních orgánů v jihočeském regionu (především fondy okresního a krajského národního výboru v Českých Budějovicích, místy doplněné o církevní prameny a informace z dotazníků a interview s duchovními). Nedostatkem je ovšem právě tato „tradicionalita“ a přílišná jednostrannost pohledu, což poněkud omezuje vnášení novějších poznatků či pohledů. Přínosem by byl kupříkladu hlubší ponor do ústně šířených historických přístupů nebo různé metody kvalitativní sociologické analýzy interview (jichž by pak bylo třeba provést daleko více a ve větším roz-

sahu) či pokus o strukturovanější a plastičtější postžení náboženské a církevní situace ve sledovaném období, neboť i řada publikovaných příloh ukazuje, jak dalece záleželo na místních poměrech, míře aktivity konkrétních osob (z řad církevních tajemníků a dalších represivních orgánů, ale na druhé straně i duchovních či laiků) a dalších faktorech.

Že byly cirkve podstatně omezovány a leckdy přímo pronásledovány, s drobným uvolněním kolem poloviny padesátých let, s větším v období pražského jara a opět na samém sklonku normalizace, totiž dávno víme, stejně jako už z velké míry známe mechanismy tohoto proticírkevního tažení. Přínosnější by naproti tomu bylo ukázat, co jejich působení v konkrétních situacích podvazovalo nebo naopak posilovalo, stejně jako hlouběji postihnout reakce církví a věřících vůči této pro ně nezvyklé situaci (jako první se o to zatím pokusil Jiří Hanuš, jehož díla přinesla vskutku přelomové poznatky). Orientace na konkrétní region by dále mohla sloužit třeba sledování proměn protináboženského ideologického působení na „nižších patrech“ státní a stranické církevní politiky (na „nejvyšší úrovni“ je sledoval již autor této recenze), k zahazení by nebylo ani srovnání zejména v prvních dvaceti letech odlišných pozic nekatolických církví nebo pokus o přiblížení konkrétních osudů různě perzekvovaných (či naopak protežovaných) duchovních, jejich reakcí a reflexí tohoto stavu. Všechny tyto (nebo další) možnosti rozšíření práce (některé z nich jsou v knize alespoň naznačeny) by sice vyžadovaly podstatné rozhojnění zpracovávaných pramenů, poskytly by však jak plastičtější obraz náboženského a církevního života, tak hlubší poznání překračou-

jící dosud známé skutečnosti – bez nich jsou první dvě části Demelovy práce pouze poučeným, obvykle dobře napsaným, avšak málo inovativním „svodem“ známého, doplněným o „potvrzující“ nově získané citace pramenů.

Přes tuto (strukturně a namnoze i věcně) „převážně kompilační“ metodu zpracování většiny knihy lze vznést výhrady vůči některým interpretacím a skutečnostem, a to i tam, kde by autor měl „být doma“. Typickými příklady jsou třeba svérázné rozklíčování zkratky DKO jako Dílo koncilní (správně: koncilové) obnovy, chybně uvedené snad všude s výjimkou seznamu zkratk, nebo nejednotné psaní názvu ateistickoosvětové Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Pro politické dějiny pražského jara není nejšťastnější, byla-li za hlavní a takřka jediný zdroj informací vzata Pithartova kniha *Osmašedesátý*, ač sama o sobě vysoce podnětná, a takovýchto překvapivých lapsů v jinak dobře zpracovaných *prolegomenálních* partiích najdeme více, nehledě už ke vzpomínané jednostrannosti režimního omezování činnosti a pronásledování katolické církve, která sama z Demelovy práce vychází s až překvapivě „čistým štítem“ – trochu paradoxně, stěžuje-li si autor oprávněně v závěru knihy na „komplex společenské méněcennosti“ věřících nebo na to, že církvi citelně chybí nové vize a „spíše se sní o obnovení starých pořádků“ (s. 213).

Jedinou vskutku novou částí Demelovy studie je partie o „omezování církevního života a slavení liturgie v jihočeském regionu“ (s. 151-212), i ta je však dosti nešťastně provázána s výše uvedenými nedostatky. Prostřednictvím již zmíněných typů pramenů autor napřed sleduje ome-

zování činnosti a vyřazování z duchovní činnosti kněží a biskupa Hloucha, málo (pokud vůbec) si však všímá těch ostatních, včetně kněží vyloženě kolaborujících s ateistickým režimem. Tím pádem nevíme, jaké procento duchovní činnosti a jak dalece bylo omezeno, ani to, co (a zda vůbec něco) tyto nedostatky mohlo kompenzovat. Obraz církve zahnané „za kostelní dveře a do sakristie“, na který poprvé důkladně upozornili brněnští historici Stanislav Balík a Jiří Hanuš (*Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007, s. 124), tím pádem není úplný, stejně jako chybějí informace o činnosti církve „za hranicí (tehdejší) legality“ – o liturgických aktivitách podzemní církve, pokud v jižních Čechách existovaly, o činnosti řádů po „odsunutí“ řeholnic z nemocnic a sociálních ústavů, o překračování práva slavit „soukromé mše“ v případě kněží zbavených státního souhlasu a podobně.

Většina příslušné části knihy se naproti tomu zaměřuje na to, co sledovali (a omezovali) „církevní tajemníci“: restrikce křtů, bířmování, církevních sňatků, pohřbů, slavení Božího těla, poutí a procesí, načež následuje příklad svátostin, (prakticky absentující) svěcení nových kostelů a výklad o omezené aplikaci výsledků II. vatikánského koncilu (jednalo se prakticky jen o liturgickou reformu, zatímco ostatní přínosy koncilu před rokem 1989 nemohly být a obvykle ani nebyly recipovány). Kromě konkrétních údajů pro jihočeskou diecézi však ani zde Demel nepřináší mnoho nového. O tom, že pohřby odolávaly sekularizaci nejdéle, není sporu, spíše by třeba bylo zajímavé připomenout, zda a jak se situace změnila kupříkladu v souvislosti s akceptací kremace ze

strany katolické církve – o tomto přelomovém momentu však autor překvapivě mlčí. Podobně pravdivé, avšak málo přínosné je tvrzení, že „příčinou poměrně vysokého počtu křtů novorozenat ... [bylo], že křest dítěte byl pro velkou část rodičů přece jen adekvátnějším rituálem pro přivítání dítěte do života než režimní ‚vítání občánků‘. Často hrál velkou roli zájem prarodičů ... šlo o případy, kdy prarodiče ještě žili s církví nebo byli alespoň silně zakořeněni v křesťanské tradici, na rozdíl od svých dětí, které třeba ani neměly církevní sňatek. A v nemnohých případech nechali rodiče své děti pokřtiti jen jako výraz protestu proti režimu. Dlužno však podotknout, že většina pokřtěných dětí nebyla vychována ve víře“ (s. 181).

Kniha *Pod dohledem církevních tajemníků* je ke škodě věci namnoze jen ilustrací protikatolického institucionálního tlaku komunistického režimu, známého z dosavadní literatury, který je představován v materiálech státní správy Budějovického/Jihočeského kraje, respektive česko-budějovické diecéze. Její analytický rozměr nepřekračuje dobře a důsledně provedené „výpisky“ z těchto pramenů, jimž však chybí širší kontext pramenný i analytický a jejichž výpovědní hodnota je proto dosti omezená. Je to škoda obzvláště proto, že autorem nastíněné téma slavení katolické liturgie ve všech jejích různorodých formách by se mohlo stát zdrojem vskutku nového pohledu na protináboženské působení komunistického režimu a zároveň na ne/schopnost katolické církve účinněji proti němu bojovat – obojí by pak zřejmě vykazovalo značné místní a časové odlišnosti, závisující na konkrétních podmínkách a okolnostech, o nichž se v knize Zdeňka Demela naneštěstí mnoho nedo-

zvídáme. Autor nedokázal překročit běžný způsob zpracování disertačních prací, ač právě to mu v podmínkách fungování české akademické obce mohlo a mělo umožnit přepracování disertace do knižní podoby.

Zdeněk R. Nešpor

Jan Luffer: *Strašidelný chrám v horách. Japonské lidové pohádky a pověsti.* Argo, Praha 2009, 245 s.

Skutečně kvalitních a především odborně fundovaných výborů ústní slovesnosti jednotlivých národů a etnických skupin světa vycházelo v našem prostředí, tradičně vnímajícím slovesný folklor především jako součást domácí „národní kultury“, vždy poměrně malé množství. Obzvláště tristní situace nastala po zániku výjimečně „odevonské“ edice *Lidové umění slovesné*, řízené Rudolfem Lužíkem, ve které v letech 1954–90 ve třech řadách vyšlo přes 50 titulů a která – až na několik dobových ideologických excesů – po dlouhou dobu pravidelně přinášela kvalitní původní i překladové výbory světové lidové prózy a poezie, které byly navíc v dobách, kdy u nás bývala komparativní folkloristika oficiálně označována za „buržoazní pavědu“, doplňovány odkazy na standardní mezinárodní typologický katalog ústní slovesnosti Antti Aarneho a Stitha Thompsona (ATh). V soudobé domácí nakladatelské produkci, motivované především ekonomicky, dnes – vedle občasných podařených solitérních titulů – najdeme dvě podobné kvalitní řady přinášející česky čtoucím čtená-